

SOCIAL AND HUMAN SCIENTIFIC

Tezer, H., (2018). "Türkiye Ekonomisinde 2001 Sonrası Tasarruf Ve Yatırım Açığı Üzerine Bir Araştırma",
Vol:1, Issue:3; pp:490-502

Anahtar Kelimeler: Makroekonomi, Para Politikası, İktisat Politikası, Merkez Bankası, Tasarruf-Yatırım Denklığı Reel Faiz, Nominal Faiz.

Keywords: Macroeconomic, Monetary Policy, Economic Policy, Central Bank, Savings-Investment Credits, Reel Interest, Nominal Interest

Makale Türü: Araştırma Makalesi

**TÜRKİYE EKONOMİSİNDE 2001 SONRASI TASARRUF VE YATIRIM AÇIĞI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

*A Research of After The 2001
Savings and Investment Deficit in Turkey's Economy*

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin TEZER

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İ.İ.B.F. İktisat Bölümü, huseyin.tezer@bilecik.edu.tr Bilecik/TÜRKİYE

Makale Geliş Tarihi
19.08.2018

Revize Tarihi
27.10.2018

Yayınlanma Tarihi
30.10.2018

ÖZ

Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde görülen tasarruf-yatırım dengesizliklerinin, hem ekonomik büyüme sürecinde hem de cari açıklar sorununda önemli bir yeri vardır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde görülen yetersiz tasarruf kaynakları, bu ülkelerin kalkınma hamlelerini gerçekleştirilememesinin en önemli nedenleri arasında gösterilmektedir. Aynı kategoride bulunan Türkiye ekonomisinde de milli gelirin ve harcanabilir gelirin düşük olması, genç nüfus oranının yüksek olması, teknoloji üretmeyen, aksine teknoloji ithalinin yüksek olması, tasarruf eğilimini olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla tasarruf eğiliminin düşük olması sermaye birikiminin yetersizliğine neden olmakta ve yatırımlar için gerekli olan fon ihtiyacının yurt içi tasarruflardan karşılanamamasına yol açmaktadır. Bu durum yatırımlar için gerekli olan bu fonların dış (tasarruflardan) kaynaklardan karşılanmasına kapı aralamakta ve bu dış kaynak girişleri de zaman zaman ülke ekonomisinde ödemeler dengesi sorunlarına yol açarak sık sık ekonomik krizlerle karşılaşılmasına neden olmaktadır. Yurt içi tasarrufların yetersizliği nedeniyle yatırımların yurt dışı tasarruflara dayalı olarak gerçekleşmesi, ülke ekonomisinin dış borç yükü üzerinde baskıya sebep olmakta ve dolayısıyla ekonomik kırılganlık düzeyi yükselmektedir.

ABSTRACT

The savings-investment imbalances seen in developing country economies have an important place both in the economic growth process and in the current account deficit problem. Therefore, the sources of inadequate savings in developing countries are among the most important reasons why these countries can not realize their development efforts. In the same category, the Turkish economy has a low national income and disposable income, a high ratio of young population, high technology imports, and a lack of technology, negatively affecting the saving tendency. Therefore, the low saving tendency leads to inadequate capital accumulation and leads to the inadequacy of domestic demand for the funds needed for investments. This leads to the fact that these funds needed for investments are met from external sources, and these outsourcing inflows sometimes cause problems of balance of payments in the country's economy and often lead to economic crises. Due to the inadequacy of domestic savings, the realization of investments based on foreign savings causes pressure on the external debt burden of the country's economy and thus the level of economic vulnerability increases.

1. GİRİŞ

Genel anlamıyla tasarruf, gelir ile tüketim arasındaki farktır. Ya da bir başka ifadeyle tasarruf; gelirin bu günkü tüketilmeyen kısmının gelecekte tüketilmek üzere ertelenmesidir. Toplam tasarruflar, kamu ve özel sektör tasarrufları olmak üzere iki kısımda incelenmektedir. Özel sektör tasarrufları şirketlerin dağıtılmamış kârları içinde yer alırken, hane halklarının tasarrufları; harcanabilir gelirin tüketilmeyen kısmı içinde yer almaktadır. Kamu tasarrufları ise kamu gelirlerinden, kamu harcamalarını çıkararak ulaşılan kısım olarak nitelendirilmektedir. Tasarrufların ülke ekonomisinde yatırımların gelişimi açısından önemli olması için tasarruf amaçlı ayrılan kaynakların finansal sistem aracılığıyla yatırımlara dönüştürülmesi gerekmektedir. Çünkü tasarruflar yatırımlara dönüştürülmeden yastık altı tabir edilen gömüleme durumuna düşerse, ekonomik büyüme ve gelişme açısından olumsuz bir sonuca dönüşebilmektedir. Gelişmekte olan ülke ekonomilerinde görülen tasarruf-yatırım dengesizliklerinin, hem ekonomik büyüme sürecinde hem de cari açıklar sorununda önemli bir yeri vardır. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerde görülen yetersiz tasarruf kaynakları, bu ülkelerin

kalkınma hamlelerini gerçekleştirilememesinin en önemli nedenleri arasında gösterilmektedir. Aynı kategoride bulunan Türkiye ekonomisinde de milli gelirin ve harcanabilir gelirin düşük olması, genç nüfus oranının yüksek olması, teknoloji üretmeyen, aksine teknoloji ithalinin yüksek olması, tasarruf eğilimini olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla tasarruf eğiliminin düşük olması sermaye birikiminin yetersizliğine neden olmakta ve yatırımlar için gerekli olan fon ihtiyacının yurt içi tasarruflardan karşılanamamasına yol açmaktadır. Bu durum yatırımlar için gerekli olan bu fonların dış (tasarruflardan) kaynaklardan karşılanmasına kapı aralamakta ve bu dış kaynak girişleri de zaman zaman ülke ekonomisinde ödemeler dengesi sorunlarına yol açarak sık sık ekonomik krizlerle karşılaşılmasına neden olmaktadır. Yurt içi tasarrufların yetersizliği nedeniyle yatırımların yurt dışı tasarruflara dayalı olarak gerçekleşmesi, ülke ekonomisinin dış borç yükü üzerinde baskıya sebep olmakta ve dolayısıyla ekonomik kırılganlık düzeyi yükselmektedir. Türkiye ekonomisinde de yurt içi tasarrufların düşük olması, yüksek büyüme oranlarının yakalanabilmesini güçleştirmektedir. Bu yüzden ki Türkiye ekonomisinde yurt dışı kaynaklardan gelen sermaye girişleri, ülke ekonomisinin yatırımlarında dış kaynak oranını yükseltmekte ve ülke ekonomisinin büyüme performansında itici bir güç olarak ortaya çıkmaktadır. Dış tasarruf ihtiyacını tetikleyen bir başka sebep ise Türkiye ekonomisinde sürekli yaşanır hale gelen cari işlemler açığıdır. Ülke ekonomisinin, sürekli dış ticaret açığına bağımlı bir cari işlemler dengesizliği yaşaması, dış ödemeler dengesi üzerinde baskı oluşturmakta, bu da ekonominin dış borç gereksinimini artırmaktadır. Yurt içi tasarrufların yetersiz olması, yatırımlar ve ithalata bağımlı ihracatın karşılanması için gerekli olan kaynak ihtiyacının da dış tasarruflardan karşılanması, ülke ekonomisini dışa bağımlı risklere açık hale getirmektedir. Dışa bağımlı kaynak girişleri, ekonomide kırılganlıklar yaratan ödemeler dengesi aksamalarına yol açabilmekte ve ekonomik krizlerin altyapısını oluşturmaktadır.

2. MAKROEKONOMİK TASARRUF-YATIRIM DENGESİ

Ekonomide tasarruf- yatırım dengesi basit Keynes 'yen bir bakış açısıyla aşağıdaki formül ile açıklanmaktadır. Tasarruf gelire bağlı bir fonksiyondur. Yani gelir arttıkça tasarruf oranı da artmaktadır. Tüketim oranı ise tasarruf artışının aksine gelir arttıkça azalan bir eğilim göstermektedir. Ekonominin genel dengesi içinde sabit sermaye yatırımları, stok değişimleri, kamu ve özel kesim tüketim harcamaları ve tasarrufları, kamu ve özel kesim yatırım harcamaları ve tasarrufları, önemli değişkenler olarak görülmektedir. Dışa açık modern ekonomiler, ithalat ve ihracatın olduğu aynı zamanda sermaye hareketlerinin serbest olduğu ekonomilerdir. Türkiye ekonomisi de 1980 sonrası neo-liberal değişim rüzgârının etkisiyle dışa açık ekonomiler arasında yer almıştır.

Dışa açık bir ekonomide milli gelir dengesinin (1 numaralı) formülü aşağıdaki gibi gösterilmektedir. Bu formüldeki semboller; Y; Milli Geliri, C; Özel Kesim Tüketim Harcamalarını, I; Özel Kesim Yatırım Harcamalarını, G; Kamu Harcamalarını, X; Toplam İhracatı, M; Toplam İthalatı, göstermektedir.

$$Y = C + I + G + X - M \quad (1)$$

(2) nolu denklemdeki toplam ise iç talep miktarını göstermektedir.

$$Y = C + I + G \quad (2)$$

Özel kesim tasarrufları hane halkı ve şirketlerin tasarruflarından oluşmaktadır. Hane halkı tasarrufları harcanabilir kişisel gelirin tüketilmeyen kısmı olarak belirtilirken, şirketlerin tasarrufları ise dağıtılmamış kârların toplamından oluşmaktadır. Kamu kesiminin tasarruf miktarı ise kamu gelirlerinden (vergi gelirleri, T), kamu harcamalarının (Kamu Harcamaları, G) çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Toplam tasarruflar (S) ise harcanabilir gelirden (Y), tüketim harcamalarının (C) çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Buradan $S = Y - C$ eşitliği şeklinde formüle edilmektedir. Ekonomi dışa açık bir ekonomi olduğundan, dış ticaret gelirleri de hesaba katılmak zorundadır.

Dış ticaret gelirleri ise ihracat (X) ile ithalat (M) gelirleri arasındaki farka eşittir. Bu da $(X - M)$ şeklinde gösterilmektedir. Kamu kesiminin gelir ve gider dengesi, özel kesim gelir ve gider dengesi ve dış âlem faktör gelirlerinden elde edilen gelirlerinin toplamı, bize ülke ekonomisinin makroekonomik genel dengesini vermektedir. Buna cari işlemler dengesi denmektedir. Cari işlemler dengesi aşağıdaki (3) no'lu formülde gösterilmektedir.

$$CİA = (S-I) + (T - G) + NX \quad (3)$$

(3) nolu denklemde görüldüğü gibi

(S - I) Özel Kesim Tasarruf - Yatırım Dengesini

(T - G) Kamu Kesimi Tasarruf- Yatırım Dengesini

$(NX = X - M)$ ise net dış ticaret gelirlerini vermektedir.

Yukarıdaki denklemlerden de görüldüğü gibi ulusal tasarruflar; kamu ve özel kesim tasarrufları ve dış ticaret gelirlerinin toplamından oluşmaktadır.

Ekonomide özel kesim tüketim harcamaları (C), yatırım harcamaları (I), kamu kesimi harcamaları (G) ve dış ticaret gelirleri toplamı, toplam tasarruf miktarından büyükse (S), o ekonominin genel dengesi eksi veriyor demektir. Oysa ekonominin büyümesi için yatırımların sürdürülebilir bir şekilde devam etmesi gerekmektedir. Ekonomide istenilen durum, toplam gelirlerin, toplam harcamalardan yüksek veya eşit olmasıdır. Bu nedenle özel kesim yatırım-tasarruf dengesi açısından ele alındığında, ($S < I$) durumu söz konusuysa, yani tasarruflar, yatırım harcamalarından küçükse, ekonomide tasarruf açığı var demektir. Bu durumda yatırımların karşılanması için yurt dışı tasarruflarına yönelmek gerekmektedir. Bu da dış borçlanmanın artması anlamına gelmektedir. Bir başka gösterge ise kamu kesiminin genel dengesi üzerindeki değerlendirmedir. $T < G$ ise ekonomide kamu bütçe dengesi eksi veriyor yani, bütçe açığı var demektir. Bu da kamu kesimi borçlanma gereğinin var olduğunu göstermektedir. Ekonominin tasarruf düzeyini etkileyen bir başka faktör ise, dış ticaret gelirlerinin eksi veya artı vermesi ile ilgilidir. Eğer dış ticaret gelirleri negatif ise, ekonomide dış ticaret açığı söz konusudur. Bu açık ise döviz ihtiyacı nedeniyle dış piyasalardan karşılanmak zorundadır. Ekonomide iç tüketim ve yatırım harcamalarının, tasarrufları aştığı durumlarda, iç borçlanma ya da merkez bankalarından para basarak açığın karşılanması mümkün olabilmektedir. Bu açıkların karşılanma şekli ekonomik karar birimlerinin tercihlerine bağlıdır.

Türkiye ekonomisinde de 1980'lerden itibaren dışa açık bir ekonomi modeli benimsemiş olduğundan hem kamu kesimi dengesi, hem de dış ticaret verileri sürekli eksi verdiği için bu açıklarını zaman zaman iç borçlanma, bazen merkez bankası kaynakları, kimi zaman ise dış piyasalardan borçlanma yoluyla kapatmayı seçmiştir. Ama dış ticaret verilerinin açık verdiği durumlarda ekonomiler bu açığı döviz kaynaklarıyla veya altın stoklarıyla karşılamak durumunda olduğundan bu açıkları dış piyasalardan borçlanma yoluyla kapatmak zorundadırlar. Bu konuyu detaylı bir şekilde ileriki bölümlerde inceleyeceğimizden şimdilik kısa bir girişle bırakıyoruz. İktisat literatüründe tasarruf-yatırım ilişkisi ve tasarrufların büyüme, dış borç yükü, krizler üzerindeki etkileri ile ilgili farklı teoriler mevcuttur. Aşağıda bu yaklaşımlar genel hatlarıyla değerlendirilmiştir.

3. YATIRIM-TASARRUF- GSYH İLİŞKİSİ ÜZERİNE LİTERATÜR TARAMASI

Gelişmekte olan ekonomiler ve Türkiye ekonomisi üzerine bu alanda bir çok çalışma vardır. Bu çalışmaların bir kısmında yurt içi tasarrufların yatırımlar ve ekonomik büyüme üzerine güçlü kanıtlar bulunmasına rağmen, bazı çalışmalarda ise zayıf ilişkiler olduğu üzerine bulgular ileri sürülmektedir.

Bunlardan ilki Ekinci & Gül'ün (2007) çalışmasında; yurtiçi tasarrufların büyüme oranı ve reel GDP'nin büyüme oranı arasındaki nedensel ilişkiler incelenmiştir. Ampirik çalışmada değişkenlerin birim kök taşıyıp taşımadıkları araştırılmıştır. Durağan test sonucunda uzun dönemli tasarruflar ile büyüme arasında önemli ilişkinin bulunduğu yargısına varmışlardır.

Bir başka araştırma da Kaygısız ve arkadaşları; (2016) farklı bulgulara ulaşmışlardır. Çalışmada tasarruf-yatırım, büyüme cari denge değişkenlerinin gelişim trendi incelenerek "Todo Yamamoto ve Granger testleri yardımıyla dört değişken arasındaki ilişki test edilmiştir. Elde ettikleri nedensellik testi sonuçlarına göre büyüme, tasarruf-yatırım değişkenleri arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi olmadığı sonucuna ulaşmışlardır (Kaygısız ve ark, 2017;296).

Alptekin ve arkadaşlarının yaptığı bir çalışmada ise (2018); Türkiye'nin sürdürülebilir bir büyüme ivmesi yakalayamaması, bu nedenle de üst orta gelirli ülkeler sınıfında uzun yıllardır yer alıyor olması, ekonomik büyümesine etki eden faktörlerin araştırılmasını zorunlu hale getirmektedir. Bilindiği üzere; ekonomik büyümenin sağlanabilmesinde doğrudan etkiye sahip yatırımların temel finansman aracı yurtiçi tasarruflardır. Türkiye'nin son altı yıllık tasarruf oranları incelendiğinde, GSYİH'dan tasarruflara ayrılan payın %23,13 ile %25,34 arasında seyrettiği gözlemlenmiştir. Bu çalışmada kullanılan, 1987-2015 yılı zaman serisi ARDL modeli yardımı ile analiz edilmiş sonuçta ise yurtiçi tasarruflardaki %1 oranındaki artışın ekonomik büyüme üzerinde %92 oranında artışa neden olduğu görülmüştür.

Bir diğer araştırma ise Örnek'in çalışmasıdır. Örnek'in çalışmasında yabancı sermaye hareketleri ayrıştırılarak, yabancı sermayenin Türkiye'deki gerek tasarruf gerekse de büyüme üzerindeki etkileri VAR tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan ekonometrik analiz ile iki önemli sonuç elde edilmiştir. İlk olarak, doğrudan yatırımlar hem kısa hem de uzun vadede yurtiçi tasarrufları

arttırırken, kısa vadeli sermaye hareketlerinin yurtiçi tasarruflar üzerinde hem kısa hem de uzun dönemde negatif bir etki yarattığı tespit edilmiştir. İkinci olarak ise, uzun dönemde doğrudan yatırımlar ve kısa vadeli sermaye hareketleri ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilerken, kısa dönemde ekonomik büyüme yurtiçi tasarrufları negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yukarıda yapılan alıntılardan da görüldüğü gibi tasarruf-yatırım ve ekonomik büyüme ilişkisi üzerinde farklı çalışmalar ve farklı bulgular ortaya çıkmıştır. Yapılan değerlendirmelerin bazılarında tasarruf-yatırım ve büyüme ilişkisi arasında güçlü ilişkiler elde edilirken, bazılarında ise aynı sonuçlara ulaşılamamıştır. Bu çalışmada ise ampirik modeller uygulanmadan istatistiksel verilerden yararlanılarak elde edilecek bulgular değerlendirilip yorumlanacaktır.

4. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE 2000 SONRASI TASARRUF-YATIRIM İLİŞKİSİ

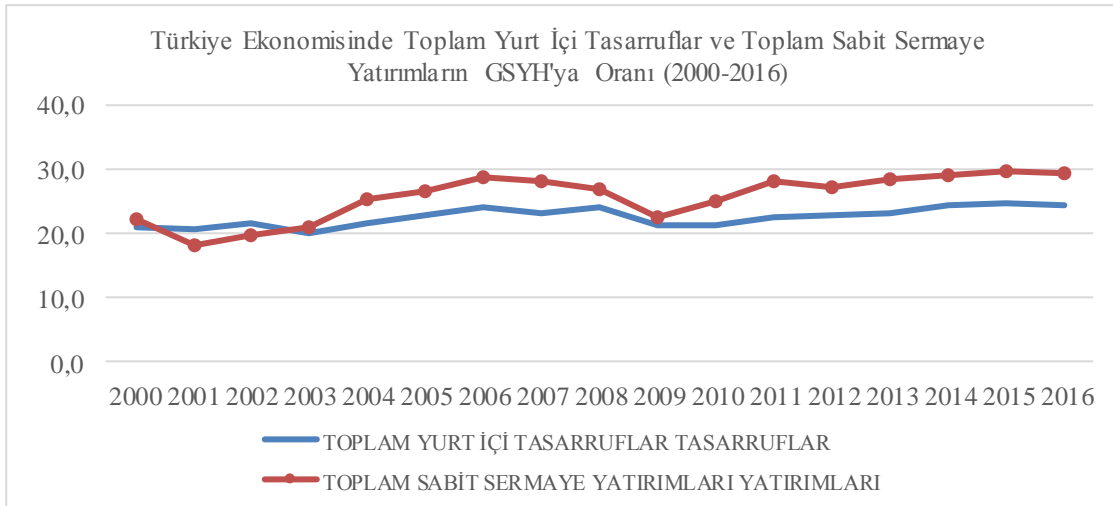
Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlardan biri cari işlemler dengesinin sürekli açık vermesidir. Cari işlemler dengesinin açık vermesinin en önemli sebebi ise yurt içi tasarrufların yetersizliği olarak kabul edilmektedir. Türkiye ekonomisinin tasarruf-yatırım dengesizliğini gösteren Tablo; 1'de bu durum açıkça görülebilmektedir. Aşağıdaki tabloda Türkiye ekonomisinin 2000 sonrası tasarruf-yatırım gerçekleştirmeleri ve kesimlere göre dağılımı görülmektedir. Hem tablo;1'de, hem de Grafik: 1'den de görüleceği gibi 2000 sonrası özel sektörde tasarrufların seyri negatif bir eğilim izlerken, kamu kesimi tasarruflarında başlangıçta negatif bir durum söz konusu olmasına rağmen, yıllar itibariyle kriz yılları hariç, yükselme eğilimi pozitif yönlü bir seyir izlemiştir. Tabloda açıkça görüleceği gibi 2000'lerin başından itibaren, ki bu yıllar kriz yıllarıdır (2000-2001 ekonomik krizle) ekonomideki olumsuzlukların tasarruf ve yatırım açığı üzerinde özellikle kamu kesimi için olumsuz sonuçlar izlenmektedir. Tablodaki verilere göre 2000-2004 arasında kamu tasarrufunun negatif değerli gerçekleşmesinin aksine özel kesimin tasarrufları pozitif yönlü bir eğilim göstermiştir. Fakat 2004 sonrasında özel kesim tasarrufları sürekli düşerken kamu kesimi tasarrufları hafif bir artışla durağan bir seyirde devam etmiştir. Bunun en önemli nedeni ise 2004 ten itibaren kriz yıllarının atlatılması, kamu kesiminde mali disiplinin sağlanmış olması (GEGP) dir. Çünkü bu gelişmeler kamu kesiminde tasarrufların artışına ve aynı zamanda kamu yatırım harcamalarının da yükselen GSYH'ye göre oransal olarak azalmış olarak görünmesine neden olmuştur. Diğer yandan aynı yıllarda özel kesimde ise yatırımlar ve tasarruflar açısından bir paralellik gözlenmekte olup özel kesimin hem tasarruflarında hem de yatırımlarında bir azalış trendi görülmektedir.

Tablo;1 ve Grafik 1'de dikkat çeken bir başka husus ise 2004 yılından itibaren toplam yurt içi tasarruflar ile toplam sabit sermaye yatırımları arasındaki makasın sürekli açılmasıdır. Bu yurt içi toplam tasarrufların, toplam sabit sermaye yatırımlarını karşılayamadığı anlamına gelmektedir. Bu durum aynı zamanda cari işlemler açığı olduğunun göstergesidir. Eğer ekonomide cari işlemler dengesi açık veriyorsa bu açık borçlanılarak kapatılmaktadır. Tablo ve grafikten de anlaşılacağı üzere Türkiye ekonomisi uzun yıllardan beri sürekli cari işlemler açığı vermekte ve bu açığı dış borçlanma ile kapatmaktadır. Daha sonraki grafik ve tablolarda dış borç tasarruf-yatırım açığı ilişkisine tekrar gireceğimizden burada bu kadar açıklamayla yetinilecektir.

Tablo: 1. Yurt İçi Tasarrufların ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYİH İçindeki Oranı (2000-2016)

Yıllar	Yurt İçi Tasarrufların ve Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYİH İçindeki Payı (2000-2016) Yüzde Payı		Yurt İçi		Sabit Sermaye Yatırımları	
	KAMU TASARRUFU	ÖZEL TASARRUF	TASARRUFLAR	SS.YATIRIMLARI	S.S. YATIRIMLARI	
2000	-3,4	24,2	20,9	5,0	17,3	22,3
2001	-7,0	27,7	20,7	4,6	13,5	18,1
2002	-4,7	26,4	21,7	4,8	14,8	19,6
2003	-4,0	24,0	19,9	3,7	17,2	20,8
2004	-0,9	22,4	21,5	3,1	22,3	25,4
2005	2,7	20,2	22,9	3,6	23,0	26,7
2006	4,0	20,0	24,0	3,6	25,1	28,7
2007	2,3	21,0	23,3	3,7	24,4	28,1
2008	1,6	22,3	24,0	3,9	22,9	26,8
2009	-0,8	22,2	21,4	3,9	18,5	22,4
2010	1,5	19,8	21,3	4,1	20,8	24,9
2011	3,4	19,0	22,5	3,8	24,2	28,1
2012	2,6	20,1	22,8	3,8	23,5	27,3
2013	2,9	20,2	23,2	4,3	24,2	28,5
2014	2,7	21,8	24,4	3,9	25,0	28,9
2015	3,6	21,1	24,8	4,1	25,6	29,7
2016	2,7	21,7	24,5	4,1	25,3	29,3

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı ekonomik ve sosyal göstergeler verilerinden faydalanılarak düzenlenmiştir. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx> (Erişim Tarihi: 10.08.2018).

Grafik: 1. Türkiye Ekonomisinde Tasarruf - Yatırım İlişkisi 2000 - 2014

Kaynak: Tablo; 1'de ki verilerden oluşturulmuştur.

4.1. Tasarruf-Sabit Sermaye Yatırımları ve Dış Borç Yükü

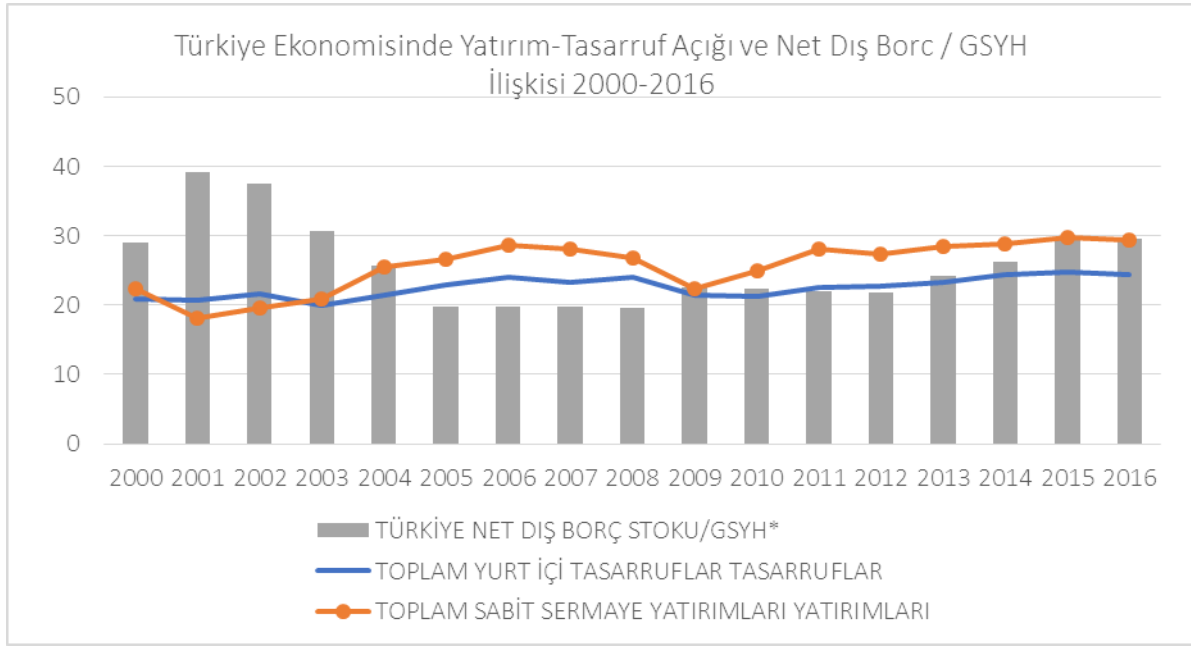
Türkiye'de bütçe açığı ve ödemeler dengesi sorunu yaşanmaktadır. Bu ikiz açıkların neden olduğu faiz yükü, geçmişte ciddi ekonomik sorunlara neden olduğu gibi gelecekte de ekonomik sorunlar yaratabilir. Diğer taraftan enerjide de dışa bağımlı olma durumunun ortaya çıkardığı sorunlar da çok ciddi sonuçlar ortaya çıkarabilecektir. Çünkü mevsimsel ve siyasi nedenlerle istenilen zamanlarda tedarik etmede sorunlar yaşanabilmektedir (Yazıcı, 2017, s. 95). Cari işlemler dengesinde sürekli açık görülen Türkiye ekonomisinde, bu açıkların finansman boyutu ülkenin ekonomik performansı için önem arz etmektedir. Çünkü cari işlemler dengesi bir şekilde kapatılmak zorundadır. Sürekli açık vererek ülke ekonomisinin sürekliliği sağlanamayacaktır. Bu nedenle açıkların kapatılması için ya dış ticaret fazlası verilmeli, ya altın stokları ile karşılanmalı ya da döviz ile borçlanma yoluna gidilmelidir. Bu da ancak dış piyasalardan mümkün olabilmektedir. Bu durum aşağıdaki Grafik; 2'de görülmektedir. Grafikte görüldüğü gibi yatırım-tasarruf açığının büyüme eğilimi ile dış borç artış eğilimi aynı yönde seyretmektedir. Grafikte de görüldüğü gibi 2000-2004 arasında sabit sermaye yatırımlarının azalmasına rağmen net dış borç yükü artmıştır. Kriz sonrası olağandışı bir istisna olarak görülen bu durum önceki krizlerin etkisiyle olmuştur. 2004-2009 arasında ise hem sabit sermaye oranlarında, hem de yurtiçi tasarruflarda bir artış görülmekte ve dış borç yükünde azalma meydana gelmektedir.

Bu dönemde yurt içi sabit sermaye yatırımlarında iç tasarrufların daha etkin olduğu söylenebilir. 2009'dan itibaren toplam sabit sermaye yatırımları artış eğilimi içindedir. Yurtiçi tasarruflarda da hafif bir artış olmasına rağmen sabit sermaye yatırımları kadar değildir. Dış borç yükü ise aynı dönemde 2012 hariç sürekli artmıştır. Bu durum da göstermektedir ki, bu yıllarda görülen sabit sermaye yatırımlarında yabancı tasarruflar daha etkin olmuş ve bu durum dış borç yükünün de artmasına neden olmuştur.

Tablo: 2. Türkiye Ekonomisinde Yatırım-Tasarruf Gelişmeleri ve Dış Borç Seviyesinin GSYH'ya Oranı. 2000-2016

Yıllar	Toplam Yurtiçi Tasarruflar	Toplam Yurtiçi Sermaye Yatırımları	Sabit Net Dış Borç Stoku / GSYH
2000	20,9	22,3	28,9
2001	20,7	18,1	39,1
2002	21,7	19,6	37,4
2003	19,9	20,8	30,7
2004	21,5	25,4	25,6
2005	22,9	26,7	19,8
2006	24,0	28,7	19,8
2007	23,3	28,1	19,8
2008	24,0	26,8	19,5
2009	21,4	22,4	22,6
2010	21,3	24,9	22,4
2011	22,5	28,1	22,0
2012	22,8	27,3	21,8
2013	23,2	28,5	24,2
2014	24,4	28,9	26,2
2015	24,8	29,7	29,4
2016	24,5	29,3	29,5

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı ekonomik ve sosyal göstergeler verilerinden faydalanılarak düzenlenmiştir. <http://www.kalkinma.gov.tr/Pages/EkonomikSosyalGostergeler.aspx> (Erişim Tarihi; 10.08.2018).

Grafik: 2. Türkiye Ekonomisinde Tasarruf-Yatırım Açığı ve Dış Borç İlişkisi 2000-2014

Kaynak: Tablo; 2'de ki verilerden oluşturulmuştur.

4.2. Yurtiçi Tasarruflar Açısından Gelişmekte Olan Ülkeler İçinde Türkiye'nin Konumu

Türkiye ekonomisinin tasarruf yapısı benzer ekonomilerle birlikte incelendiğinde, gelişmekte olan ülkelerle benzer ve farklı özellikler arz ettiği görülebilmektedir. Bu yüzden Tablo; 2'de gelişmekte olan ekonomilerin 2003-2013 yılları arasındaki tasarruflarının gelişimi karşılaştırılmıştır. Seçilen ülkeler, özellikle Türkiye ekonomisine benzerlikleri veya uluslararası rekabet piyasalarında etkileşimi daha fazla olan ülkelerdir. Aşağıdaki tabloda tasarrufların 2003 sonrası 2013 sonuna kadar olan performansı gösterilmektedir. Tasarruflar tablosuna bakıldığında, seçilmiş ülkeler gurubunda en düşük tasarruf oranlarına sahip olan ülke ekonomisi, Türkiye ekonomisidir. Tasarruf oranları açısından Türkiye ekonomisine benzer veya yakın olan iki ülke ekonomisi vardır. Bunlardan biri Brezilya, diğeri ise Arjantin dir. Zaten krizler geçmişi açısından değerlendirildiğinde, bu iki ülke de Türkiye gibi sıklıkla ekonomik krizlerle karşılaşmaktadır. Diğer ülkelerin ise tasarruflar açısından daha avantajlı bir yapıya sahip olduğu tablodan da anlaşılmaktadır. Tasarruflar, sabit sermaye yatırımlarının kaynağını oluşturduğu için tasarrufların yatırımları karşılayamadığı durumlarda ülkeler yurt dışı tasarruflara yönelerek borçlanma yoluna başvurduklarında, zaman zaman ekonomik kırılganlıklara karşılaşılabilmektedirler. Gelişmekte olan ülkeler çoğunlukla ya tasarruf-yatırım eşitliğine sahip ya da tasarruf fazlası vermektedirler. Oysa Türkiye ekonomisi 2003 ile 2013 arasında sürekli tasarruf açıklarıyla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum Türkiye ekonomisinin sermaye açısından dış tasarruflara bağımlılığının sürekli hale geldiği ve dış borç yükünün de buna bağlı olarak sürekli arttığı anlamına gelmektedir. Türkiye ekonomisinin tasarruf yatırım dengesizliği, ekonomik kırılganlıklar açısından önemli bir risk unsurudur.

Tablo: 2. Gelişmekte olan ülkelerde tasarruflar / GSYH (2003-2013)

	Yurt İçi Tasarruflar / GSYH		Gross Domestic Savings /GDP			Gelişmekte olan Ekonomiler			Developing Economies		
Yıllar-Years	2003	2004	2004	2006	2007	2007	2008	2010	2011	2012	2013
Ajantin-Argentina	19,60	19,70	21,20	23,50	24,30	22,58	18,07	18,96	19,27	17,13	17,47
Brezilya-Brazil	16,53	18,88	17,79	18,01	18,44	18,99	16,34	18,03	17,61	15,11	14,50
Çin-China	43,57	46,52	47,33	50,04	51,69	53,03	51,92	52,06	50,18	50,32	49,72
Endonezya-Indonesia	29,05	26,10	25,64	28,02	26,49	27,84	32,96	33,05	33,11	31,97	30,30
Hindistan-India	29,11	32,48	33,46	34,65	36,84	32,02	33,68	33,81	31,37	29,96	29,70
İran-Iran	42,03	41,24	41,53	42,96	46,41	44,37	42,46	47,74	52,31	48,53	52,22
Malezya-Malaysia	34,50	35,14	36,81	38,80	38,77	38,53	33,37	34,23	34,81	31,71	30,03
Meksika-Mexico	20,75	21,77	21,27	22,66	21,96	22,62	22,00	21,69	21,19	21,86	19,49
Rusya-Russia	28,27	30,40	30,54	30,45	30,85	30,34	21,26	26,14	29,52	27,12	24,20
TÜRKİYE-TURKEY	15,11	15,77	15,55	16,04	15,22	16,26	12,96	13,32	13,87	13,98	12,65

Kaynak: T.C. Kalkınma Bakanlığı Uluslararası Ekonomik Göstergeler Ocak 2015

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Uluslar%20Aras%20Ekonomik%20Gstergeler/Attachments/10/Uluslararası%20Ekonomik%20Göstergeler%202014.pdf>

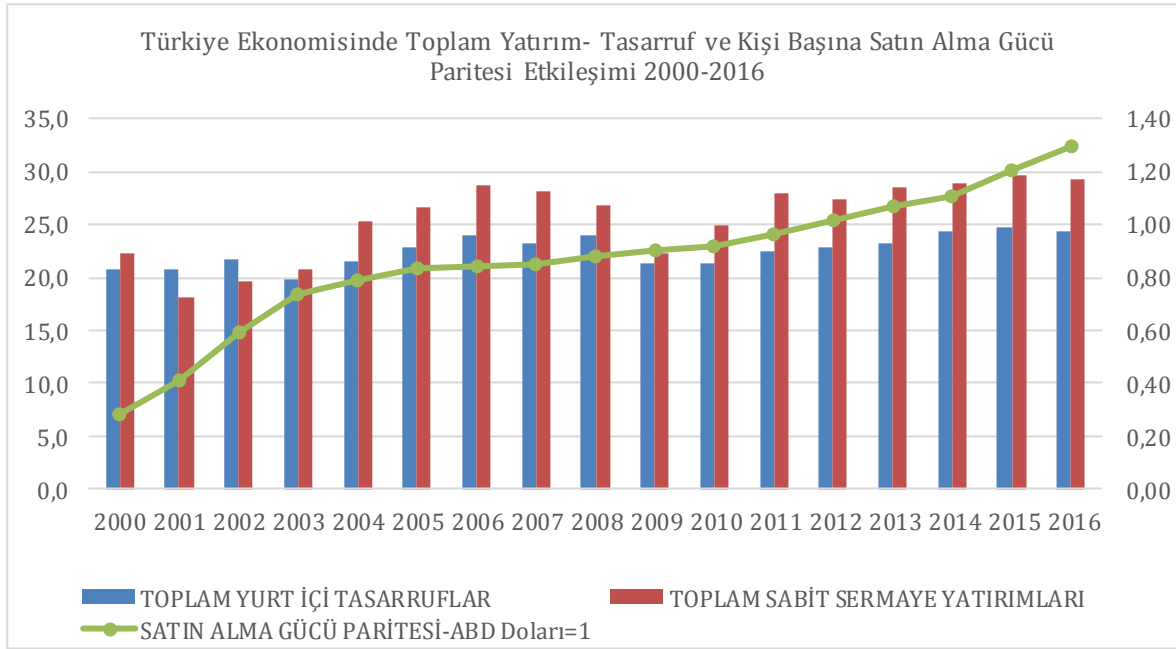
5. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TASARRUFLARI ETKİLEYEN NEDENLER

Ekonomide tasarrufların gelişimini etkileyen birçok faktör olmasına rağmen, en önemlilerinden bazıları; o ekonominin, GSYH'si, kişi başına düşen harcanabilir geliri veya satın alma gücü paritesi, nüfus veya demografik yapısal özellikleri, fiyat düzeyindeki gelişmeler (enflasyon oranları), reel faiz oranları, sermaye hareketleri, dış ticaret verileri, kamu bütçe dengesi politikalarıdır. Türkiye ekonomisinde de yıllardır üzerinde durulan tasarruf eğiliminin düşüklüğü ve tasarruf yatırım dengesizliği konusu incelenirken yukarıda saydığımız etkenlerin bazılarını odaklanarak değinilecektir. Yukarıda sayılan etkenlerden bazıları çalışma içinde değerlendirilecektir.

5.1. Türkiye Ekonomisinde Kişi Başına Düşen Milli Gelir Açısından Satın Alma Gücü Paritesinin Tasarruflara Etkisi

Türkiye ekonomisinde 2000- 2001 krizlerinden itibaren hem GSYH, hem de kişi başına düşen milli gelir seviyesi sürekli yükselmiştir. GSYH'ında ve kişi başına düşen milli gelir seviyesindeki artışlara rağmen, tasarrufların aynı oranda artmadığı görülmektedir. Aşağıdaki Grafik; 3'de Türkiye ekonomisinde, kişi başına düşen milli gelirin satın alma gücü paritesi açısından ve tasarruf-yatırım gelişimi 2000 sonrası 2016'ya kadar olan dönem görülmektedir. Grafikte de görüldüğü gibi kişi başına düşen milli gelirin satın alma gücü paritesi sürekli yükselmiştir. Tasarruf-yatırım dengesi açısından grafik incelendiğinde ise 2000 yılında tasarruflar sabit sermaye yatırımlarını karşılamaya yakın bir hal almıştır. 2001 ve 2002'de yurt içi tasarruflar sabit sermaye yatırımlarından yüksektir. Bu durum 2001 krizi sonrası bir olağan dışılık olarak yorumlanabilir. 2003'ten itibaren yurt içi tasarruflar ile sabit sermaye yatırımları arasındaki açıklık artmaya başlamıştır. 2004-2005-2006-2007 2008 yıllarına kadar bu açık çok yüksek seyretmiştir. Aynı dönemde ise ülke içindeki kişi başına düşen milli gelirin satın alma gücü paritesine göre yükselişi de devam etmektedir. Kişi başına düşen milli gelir ve satın alma gücü yüksekliğine rağmen tasarruf-yatırım dengesindeki açıklığın büyümüş olması, ülke içindeki tasarrufları yeterince artmadığının bir kanıtıdır. 2009 da tasarruf- yatırım dengesindeki açıklığın azalışı d2008 dünya ekonomik krizinin Türkiye ekonomisine bir yansımalarının sonucu olarak görülmelidir. 2010'dan itibaren yükselen satın alma gücü paritesine bağlı kişi başına düşen milli gelire rağmen, ülke ekonomisinde tasarruf- yatırım açığı artmaya devam etmiştir. Bu durum, yani tasarrufların yetersizliğine rağmen yükselen yatırımlar iki etki ortaya çıkarmaktadır. İlk etkisi ekonomik büyüme, ikincisi ise yurt içi tasarrufların yetersizliği karşısında kullanılan yabancı tasarruflara bağımlı dış borç yükü artışıdır. Bu grafikten de görüldüğü gibi, kişi başına düşen milli gelirdeki yükselişe rağmen, Türkiye ekonomisindeki tasarruf-yatırım dengesindeki açıklığın devam etmesi, değişkenler arasında bir ilişkinin olmadığını da bir kanıtıdır.

Grafik: 3. Türkiye Ekonomisinde Kişi Başına Satın Alma Gücü Paritesi ve Toplam Yurtiçi Yatırım-Tasarruf İlişkisi 2000-2016

Kaynak: T.C.Kalkınma Bakanlığı Verilerinden oluşturulmuştur.

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Uluslar%20Aras%20Ekonomik%20Gstergeler/Attachments/10/Uluslararası%20Ekonomik%20Göstergeler%202014.pdf>

5.2. Türkiye Ekonomisinin Nüfus Yapısı ve Tasarruflar Üzerindeki Etkisi

İktisat literatüründeki "Yaşam Döngüsü Hipotezi"¹ne göre nüfusun demografik yapısı tasarrufları doğrudan etkilenmektedir. Yaşam döngüsü hipotezinde, insanlar genç yaşlardayken düşük bir gelir seviyesine sahip olduklarından daha az tasarruf etmektedirler. Oysa ileri yaşlarda (orta yaş gurubunda) daha fazla ücret ve gelirlere kavuştuklarında daha fazla tasarruf edebilmektedirler. Emeklilik ve yaşlılık dönemlerinde ise yine gelir seviyesi düşmekte ve tasarruf imkânları azalmaktadır. İşte bu yüzden Türkiye ekonomisindeki nüfus yapısındaki gelişmeler ve yaş ortalaması gibi kriterler, ülke ekonomisindeki tasarruf miktarlarının gelişimi açısından önemli bir değerlendirme konusu olarak ortaya çıkmaktadır. Aşağıda TÜİK verilerinden derlenen tablo; 3'de 2000 yılından 2016 yılına kadar ülke nüfus yapısı ve yaş guruplarına göre nüfus dağılımı görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi genç yaş ve yaşlı bağımlılık oranı yüksek olan kesimin toplam nüfus içindeki ağırlığının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Genç yaş ve yaşlı bağımlılık oranları toplam nüfus içerisinde % 56'lar dan % 50'lere kadar gerilemesine rağmen ülke nüfusunda genç yaş oranının yüksek olması tüketim eğiliminin yüksek çıkmasına neden olmakta ve bu durum da tasarruflar açısından olumsuz bir yapı sergilemektedirler.

Toplam nüfus içerisindeki bağımlı nüfus oranının % 50 olması, her iki kişiden birinin bağımlı veya üretmeyen, tam aksine tüketen birey kitlesi olduğu anlamına gelmektedir. Yani üreten ve tüketen kesimin bağımlı nüfusa bakması ve artan gelirini de tasarruf için ayırması gerekmektedir. Türkiye ekonomisinin uzun yıllar süren en önemli sorunlardan birinin tasarruf yetersizliği olduğu düşünülünce bu bağımlı nüfus oranının yüksek olması tasarruf yetersizliğinin en önemli sebepleri arasında yer almaktadır.

¹ Franco Modigliani. "Fisher'in tüketici davranışları modelinden yola çıkarak, tüketim bir kişinin yaşam boyu gelirine bağlıdır düşüncesiyle, insanların yaşam boyunca sistematik bir şekilde değiştiğini ve tasarrufların insanlar için gelirin yüksek olduğu zamanlardan düşük olduğu zamanlara kaydırma imkanı verdiğini vurgulamıştır. Bu düşüncesinde emeklilik sisteminin öne çıktığını, çünkü insanlar çalıştıkları dönemde yüksek gelir elde etmektedirler, ancak emeklilikte gelirleri düşmektedir. Bu nedenle çalıştıkları dönemlerdeki tasarruflarını emeklilik dönemlerinde kullanarak yaşam boyu gelirlerini idare etmiş olurlar". Life Cycle, Individual Thrift, and the Wealth of Nations Author(s): Franco Modigliani Source: The American Economic Review, Vol. 76, No. 3 (Jun., 1986), pp. 297-313 Published by: American Economic Association Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/pdf/1813352.pdf>

Tablo: 3. Türkiye’de 2000-2019 Arası Demografik Nüfus Projeksiyonu

Demografik Nüfus Projeksiyonu 2000-2019										
Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Toplam Nüfus	64 269	65 166	66 003	66 795	67 599	68 435	69 295	70 158	71 052	72 039
Nüfus Artış Hızı	14,2	13,9	12,7	11,9	12,0	12,3	12,5	12,4	12,7	13,8
Geniş Yaş Gurubu Nüfus Oranları										
0-14 Yaş Gurubu	29,3	28,9	28,4	27,9	27,5	27,0	26,6	26,3	26,3	26,0
15-64 Yaş Gurubu	64,0	64,4	64,9	65,4	65,8	66,2	66,5	66,8	66,9	67,0
65 Yaş Üstü Gurup	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,7	6,8	6,9	6,8	7,0
Genç Yaş Bağlılık Oranı %	45,7	44,8	43,7	42,6	41,7	40,8	40,0	39,4	39,3	38,8
Yaşlı Bağlılık Oranı &	10,5	10,4	10,3	10,2	10,2	10,2	10,2	10,3	10,2	10,5
Orta Yaş Gurubu %	25,8	26,1	26,4	26,8	27,2	27,6	28,0	28,3	28,5	28,8
Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Toplam Nüfus	73 142	74 224	75 176	76 148	77 182	78 218	79 278	80 313	81 339	82 377
Nüfus Artış Hızı	15,2	14,7	12,7	12,8	13,5	13,3	13,5	13,0	12,7	12,7
Geniş Yaş Gurubu Nüfus Oranları										
0-14 Yaş Gurubu	25,6	25,3	24,9	24,6	24,3	24,0	23,7	23,6	23,5	23,3
15-64 Yaş Gurubu	67,2	67,4	67,6	67,7	67,8	67,8	68,0	67,9	67,8	67,6
65 Yaş Üstü Gurup	7,2	7,3	7,5	7,7	8,0	8,2	8,3	8,5	8,7	9,1
Genç Yaş Bağlılık Oranı %	38,1	37,5	36,9	36,3	35,8	35,4	34,9	34,7	34,6	34,5
Yaşlı Bağlılık Oranı &	10,8	10,9	11,1	11,3	11,8	12,2	12,3	12,6	12,9	13,4
Orta Yaş Gurubu %	29,2	29,7	30,1	30,4	30,7	31,0	31,4	31,7	32,0	32,3

Kaynak: TÜİK, Demografik göstergeler, 2000-2023.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027

5.3. Türkiye Ekonomisinde Faiz-Enflasyon ve Toplam Tasarruflar İlişkisi

Tasarruf sahiplerinin karar verme sürecinde etkili olan etkenlerden bir diğeri faiz oranları ve enflasyon rakamlarındaki gelişmelerdir. Çünkü tasarruf sahiplerinin, tasarruf yapmadan önce elde edecekleri geliri hesap etmeleri gerekmektedir. Bu nedenle ekonomide yüksek enflasyon var ise, ülke parası sürekli değer kaybedeceğinden veya gelecek belirsizlikler artacağından, ekonomik karar birimleri kendilerini koruma içgüdüsüyle hareket edeceklerdir. Yüksek enflasyon beklentisi, yani fiyat artışlarının yükseleceği beklentisi ekonomik karar birimlerini daha çok gayrimenkul değerlere yönlendirmektedir. Çünkü mal ve hizmet fiyatları daha hızlı artmaktadır. Özellikle Türkiye ekonomisinde enflasyonla mücadele programları ve yüksek büyüme rakamlarına ulaşmak için uygulanan politikalar, ekonomik karar birimlerini yatırım ve tüketime yöneltmektedir. Eğer ekonomide düşük veya negatif reel faiz baskısı varsa bu karar birimlerinin tasarruf isteklerini daha da azaltacaktır. Aşağıdaki Grafik; 4’de faiz-enflasyon, toplam yurtiçi tasarruflar ve toplam sabit sermaye seviyelerinin GSYH içindeki oranları görülmektedir. 2005 ile 2016 arası olan rakamlar Türkiye ekonomisinin bir projeksiyonu gibidir. Tablodaki verilerden oluşturulan Grafik 4’te ekonomideki faiz, enflasyon oranlarının yurt içi tasarrufları ve sabit sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi göstermektedir.

Grafik 4’te görüldüğü gibi 2005-2008 arasında faizle dalgalı bir seyir izlerken enflasyon düşme eğilimindedir. Buna karşılık yurt içi tasarruflar 2015 ten itibaren 2006’da yükselmiş 2007’de hafif azalış gerçekleşmiş, 2008’de yine yükselmiş, ardından 2009’da krizin de etkisiyle azalma eğilimine girmiştir. 2010’dan itibaren yurt içi tasarruflarda hafif bir artış olmasına rağmen genellikle durağan bir seyir izlediği görülmektedir. Faiz ve enflasyon oranları ise 2011 de görülen bir yükselme haricinde sürekli azalış eğilimi içerisindedir. 2005’ten itibaren düşen faiz oranlarına ve enflasyon oranlarına rağmen yükselen sabit sermaye yatırımlarının finansmanının yurt içi tasarruflar tarafından karşılanmadığı bu grafikten de açıkça görülmektedir. Çünkü yükselen sabit sermaye oranlarına rağmen yurt içi tasarruflardaki artış aynı oranda gerçekleşmemektedir. 2009 yılı haricinde faiz oranlarının ve enflasyon oranlarının düşüş eğilimi göz önüne alındığında sabit sermaye yatırımlarının bu iki değişken ile de etkileşimi yüksek değildir. 2005 ile 2009 arasında enflasyon yüksek olmasına rağmen yurt içi sabit sermaye yatırımları diğer yıllardan çok farklı bir görünüm arz etmemektedir. Bu grafikten de anlaşılacağı gibi Türkiye’de yatırımları etkileyen unsurlar faiz, enflasyon ve tasarruf dinamiklerinden daha fazla değişkenlerden etkilenmektedir.

Tablo 4. Türkiye Ekonomisinde Faiz, Enflasyon, Toplam Sabit Sermaye Yatırımları ve Toplam Yurt İçi Tasarruflar (2005-2016)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
TCMB Faiz Oranları Borç Alma (GLP)*	5,00	13,50	11,75	11,00	2,50	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
TCMB Faiz Oranları Borç Verme (GLP)**	21,50	25,50	23,00	20,50	12,00	12,00	15,50	12,00	10,25	12,75	12,25	10,00
Enflasyon TÜFE Yıllık Değişim (TCMB)***	7,72	9,65	8,39	10,06	6,53	6,40	10,45	6,16	7,40	8,17	8,81	8,53
Toplam Yurt İçi Tasarruflar	22,86	23,96	23,25	23,98	21,36	21,29	22,45	22,78	23,18	24,43	24,75	24,45
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları	26,65	28,69	28,10	26,85	22,37	24,87	28,07	27,32	28,52	28,89	29,71	29,31

Kaynak; TCMB veri setlerinden ve T.C. Kalkınma Bakanlığı Uluslararası Ekonomik Göstergeler Ocak 2015 (Kalkınma Bakanlığı uluslararası ekonomik göstergelerden oluşturulmuştur).

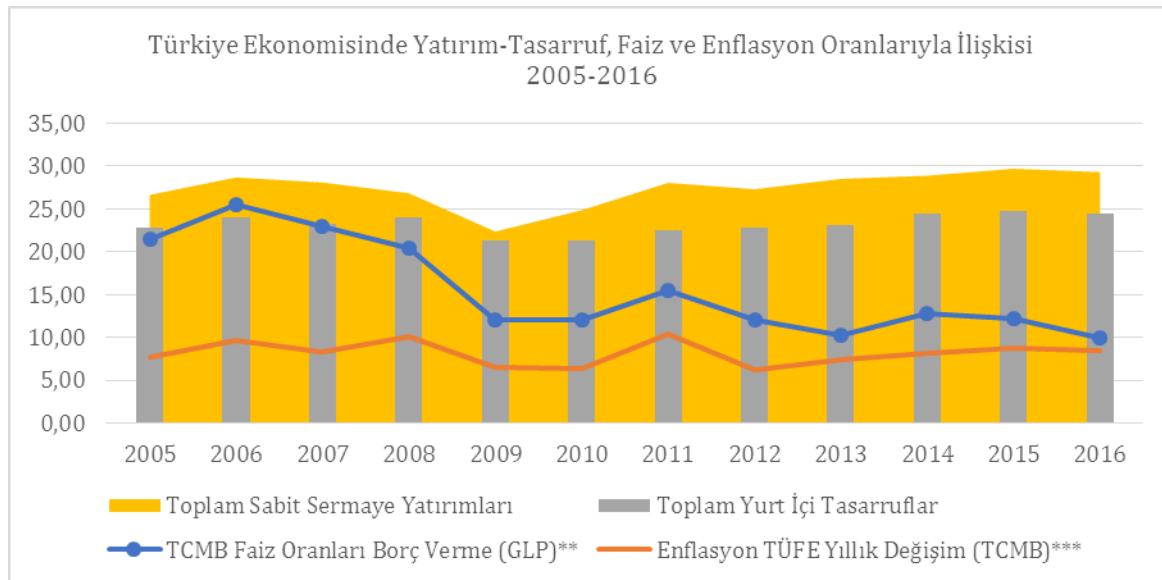
<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Uluslar%20Aras%20Ekonomik%20Gstergeler/Attachments/10/Uluslararası%20Ekonomik%20Göstergeler%202014.pdf>

<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Merkez+Bankasi+Faiz+Oranlari/Gec+Likidite+Penceresi+%28LON%29>

*TCMB 2010 yılından itibaren borç alma faiz oranını sıfırlama kararı almıştır.

**TCMB Borç verme faiz oranları (GLP) Geç Likidite Penceresi olarak ilan etmektedir.

***TCMB Enflasyon (TÜFE) rakamları yılın son ilan edilen ayları itibari ile alınmıştır.

Grafik 4. Türkiye Ekonomisinde Faiz- Enflasyon ve Tasarruflar İlişkisi 2005-2016

Kaynak; Tablo 4 verilerinden oluşturulmuştur.

6. SONUÇ

Çalışmada Türkiye ekonomisinin 2000-2016 yılları arası bir dönemi kapsayan tasarruf-yatırım açıklarının anılan zaman sürecinde gelişimi, tasarrufların yetersizliğinin nedenleri ve ülke ekonomisinde meydana getirdiği makroekonomik sonuçları değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda Türkiye ekonomisinde 2000-2001 krizi sonrasında özel kesim tasarrufları sürekli azalmakta iken diğer yandan uygulanan mali disiplin ve bütçe uygulamaları nedeniyle kamudaki tasarruf oranları yükselmektedir. Tasarruf-yatırım açıkları dış borçlanma ile kapatıldığı için ülke ekonomisinin dış borç yükü sürekli artmakta ve bu borç yükü artışı ekonomide risk alt yapısı oluşturmaktadır. Değerlendirme içerisinde Dünya ekonomisinden de karşılaştırma yapılmış ve seçilen gelişmekte olan ülkelerin Türkiye ekonomisiyle benzer nitelikleri karşılaştırılmıştır. Türkiye ekonomisinin tasarruf ve yatırım oranlarının bu ülkelerle karşılaştırılması sonucunda tasarruflar açısından bu ülkeler içerisinde en düşük oranlara sahip olan ülke ekonomisinin Türkiye olduğu görülmüştür. Türkiye ekonomisinde tasarrufların gelişimini olumsuz etkileyen bazı kriterler değerlendirilmiştir. Bunlardan ilki Türkiye ekonomisinde demografik yapısı ve bu yapı içerisindeki bağımlı nüfus oranının yüksekliğidir. Yapılan değerlendirme sonucunda görülmüştür ki, nüfus yaş oranına göre genç nüfus oranının yüksek olması tüketimin yüksek, tasarruf oranları ise düşük seviyede gerçekleşmesine neden olmuştur. Tasarrufların yetersiz olmasının nedenlerinden bir diğeri ise reel faiz oranının düşük olmasıdır. Ülke ekonomisinde düşük faiz oranını hedefleyen merkez bankası ve hükümet, enflasyon hedeflemesinde istenilen seviyelere indirilemediğinden baskılanmış düşük faiz veya negatif faiz durumuyla karşı karşıya kalmış, bu faiz oranları ancak yurt dışı tasarruf sahiplerini cezbetmiştir. Bu nedenle yurt içi tasarruf oranlarını etkileyecek reel faiz oranlarının düşük olması tasarruf yetersizliklerinin nedenlerinden biri olmuştur. Çalışma sonucunda varılan noktada ise Türkiye ekonomisinde yurt içi sabit sermaye yatırımlarının, yurtiçi tasarruflar ile ilişkisinin zayıf olduğu görülmüştür. Türkiye ekonomisinde faiz ve enflasyon oranlarının yurtiçi tasarrufları ile ilişkisinin de zayıf olduğu görülmektedir. Yani kısaca yatırım-tasarruf dengesi faiz oranları ve enflasyondan bağımsız hareket etmektedir. Çünkü ülke içinde gelişmeyen tasarrufların yerini yabancı tasarruflar almakta, bu da ekonomideki dış borç yükünü artırmaktadır.

Ülke ekonomisinde tasarrufları olumsuz olarak etkileyen bir başka unsur ise demografik yapıdaki gelişmelerdir. Ülke nüfusu içerisindeki genç bağımlı ve yaşlı bağımlı nüfusun yüksek olması da, tasarrufları olumsuz olarak etkilemektedir.

Türkiye ekonomisinde tasarrufların artırılarak, yatırım kaynaklarının içe döndürülmesi cari işlemler dengesi üzerinde olumlu sonuçlar meydana getirecek ve dış borç yükünün artışı azaltacaktır. Ülke GSYH ve kişi başına düşen milli gelir artışına rağmen azalmakta olan tasarruf eğilimi, Türkiye ekonomisinde gelir dağılımında bozuklukların olduğunun da bir göstergesidir. Bu nedenle ülke ekonomisinde gelir dağılımı adaletsizliğinin azaltılması ve daha adil bir dağılım modeli uygulayarak orta gelir seviyesinin yükselmesi gerekmektedir. Tasarrufların artması için öne sürdüğümüz bir başka öneri ise enflasyon hedeflemelerinin tutturularak aşağıya çekilmesi, düşük faiz oranlarına rağmen negatif faiz uygulamasından, pozitif faiz uygulamasına dönülerek ülke içi tasarruf isteğinin cezbedilmesi gerekmektedir. Tasarrufların artırılmasına yönelik bir başka önerimiz ise bağımlı nüfus oranının azaltılarak nitelikli bir eğitimle, iş gücüne katılım seviyesinin yükseltilmesi ve işsizliğin düşürülmesi ve iş gücü verimliliğine bağlı olarak gelir seviyesinin artırılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Alptekin, V & Kasa, H. & Uygun, E. (2018). Yurtiçi Tasarruflar ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Türkiye Örneği, *International Journal of Academic Value Studies*, Vol: 4, Issue:20, pp. 621-630. ISSN:2149-8598.
- Ekinci, A. & Gül, E. (2007). Türkiye’de Yurtiçi Tasarruflar ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Uygulamalı Bir Analiz (1960-2004). *Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı 19, Aralık 2007.
- Kaygısız, A, D. & Kaya, D. G. & Kösekaşyaoglu, L. (2016). Türkiye’de Tasarruf, Yatırım, Cari Açık ve Büyüme:1980-2014 Dönemi Üzerine Bir Nedensellik İlişkisi Analizi, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 7(1):273-300.
- Modigliani, F. *Life Cycle, Individual Thrift, and the Wealth of Nations* Author(s): Franco Modigliani Source: *The American Economic Review*, Vol. 76, No. 3 (Jun., 1986), pp. 297-313 Published by: American Economic Association StableURL: <http://www.jstor.org/stable/1813352>

<http://www.jstor.org/stable/pdf/1813352.pdf>

Örnek, İ. (2006). Yabancı Sermaye Akımlarının Yurtiçi Tasarruf ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, 63-2.

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423870260.pdf>.

Yazıcı, R. (2017). Türkiye'deki KİT'lerin Özelleştirme Tecrübelerinden Varlık Fonu Kurulmasına Bakış, Journal of Strategic Research in Social Science. <http://www.josress.com>. ISSN:2459-0029

<http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/Uluslar%20Aras%20Ekonomik%20Gstergeler/Attachments/10/Uluslararası%20Ekonomik%20Göstergeler%202014.pdf>.

https://www.gtb.gov.tr/data/5afc1ac7ddee7d14dc54cdfa/GTB_EKONOM%C4%B0%20SUNUM_U_11.05.2018.pdf

TCMB. (2015) "Tasarruf-Yatırım Dinamikleri ve Cari İşlemler Dengesi Gelişmeleri" ISBN (basılı):978-605-4911-34-9. ISBN (elektronik): 978-605-4911-35-6.

TÜİK, Demografik göstergeler, 2000-2023. http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1027.

<http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Temel+Faaliyetler/Para+Politikasi/Merkez+Bankasi+Faiz+Oranlari/Gec+Likidite+Penceresi+%28LON%29>